

Sultanın Casusları

Emrah Safa Gürkan

İstanbul, Kronik Yayıncılık, Nisan 2017, 300 s., ISBN 978-975-2430-00-6

Havva YILMAZ NURCAN*

Dünyanın en gizemli ve ilgi çekici mesleği hangisidir diye sorulacak olsa, cevapların başında şüphesiz casusluk mesleği gelecektir. Bu meslek aynı zamanda dünyanın en eski

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, <mailto:havvanurcan@hotmail.com>

mesleklerinden biridir. Bilgi güçtür düsturuyla hareket eden büyük devletler sahip oldukları konumlarını muhafaza etmek ve diğer devletlerin askeri-ekonomik potansiyeli ile olası hedeflerini öğrenmek için istihbarat faaliyetlerine ehemmiyet vermişlerdir.

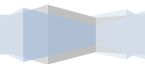
İncelemekte olduğumuz eser, 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki casusluk faaliyetleri ile ilgili okuyucuya doyurucu bilgiler sunmakta ve bu alanda yaşanan akademik boşluğu başarılı bir şekilde doldurmaktadır.

Eseri kritize etmeden önce yazarımızla ilgili biraz ön bilgi vermek yerinde olacaktır. Emrah Safa Gürkan, 2003 yılında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuş ve aynı üniversitenin Tarih Bölümü'nden 2006 yılında yüksek lisans derecesini almıştır. Doktora çalışmasını ise 2012 yılında Georgetown Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2016 yılında doçent olan Gürkan, halen 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Elimizdeki eser müellife ait, *Espionage in the 16th century Mediterranean: Secret Diplomacy Mediterranean Go-Betweens and the Ottoman- Habsburg Rivalry* adlı doktora tezinin Osmanlılar ile ilgili kısmının mufassal halidir.

Eserin takdim yazısında Prof. Dr. Feridun M. Emecen, Osmanlı'nın ilk dönemlerindeki bazı önemli istihbarat faaliyetleriyle ilgili verdiği bilgiler akabinde eserle ilgili şu değerlendirmede bulunuyor:

“Osmanlı İstihbarat mensuplarının kimlikleri ve belli bir sistem içinde bulunup bulunmadıkları konusunda son derece tatminkar ve sistematik malumat vermesi yanında sorgulama tutanaklarından hareketle farklı bir dünyanın kapılarının Osmanlı Tarihi nokta-i nazarında olabildiğince aralamaktadır.(s.15.)

Eserde göze çarpan hususlardan biri ve belki de en başta geleni; Osmanlı'nın dış dünya ile ilgili nasıl bir bilgi kaynağı olduğu, bu bilgiyi nasıl değerlendirdiği ve hangi somut adımlar atarak dış dünyaya mukabelede bulunduğudur. Yazar daha önce Osmanlı tarihçileri tarafından cevaplanamamış bazı sorulara kitabında yer vermiş ve araştırmaları neticesinde ortaya çıkan cevapları da izâhatıyla beraber okuyucusuyla paylaşmıştır. Vüzûha kavuşturmaya çalıştığı cevabı aranan soruları şöyle sıralayabiliriz: Osmanlı istihbarat metotları nasıldı, kaynakları nelerdi? Ajan profili nasıldı? Ajanların performansı nasıldı? Kurumsallaşmış bir Osmanlı istihbarat teşkilatı incelenen dönemde tesis edilmiş miydi? Osmanlı casusları nasıl bir geçmişe sahipti? Bu casuslar sahada ne tür operasyonlar gerçekleştirmişlerdi? İstanbul, kendisine karşı girişilecek olan casusluk faaliyetlerini engellemek için nasıl bir strateji takip etmişti? Bütün bu soruların cevapları belgeler ışığında okuyucuya sunuluyor.

Sultanın Casusları beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “İki İmparatorluk Bir Deniz: Bahr-ı Sefid’de Osmanlı-Habsburg Mücadelesi” adını taşıyor. Dönemin iki büyük imparatorluğu ve aralarındaki kıyasıya rekabet bölümün konusunu oluşturuyor. Kanuni ve Şalken’in hikayesine bir göz attıktan sonra iki imparatorluğun Akdeniz’deki mücadelesine tanık oluyoruz. Bu bölümün en dikkat çeken isimlerinden biri olarak karşımıza Uluç Ali Reis[†] çıkıyor. Bu isme diğer bölümlerde de sıkça rastlayacağız.

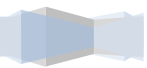
İkinci bölümün ana başlığı “Osmanlı Casusları ve İstihbarat Operasyonları”. Yukarda bahsi geçen soruların önemli bir kısmı bu bölümde cevaplanıyor. Osmanlı ajanlarının geçmişleri ve sahip olmaları beklenen özellikler. Ayrıca rüşvet, şantaj ve ajitasyon gibi operasyonlarda kullanılan yöntemler ve elde edilen başarılar bu bölümde aydınlatılıyor. Mesela Osmanlı ajanlarının daha çok mühtedilerden seçildiğini öğreniyoruz: *Müslümanlığa geçmiş mühtedi casusların terk ettikleri hak din’e geri dönmeye niyetli olduklarını söyleyip yetkilileri kandırdıkları ve böylece rahatlıkla düşman topraklarında faaliyet gösterdikleri de olurdu. İstanbul Avrupa’nın birçok yerine böyle casusular göndermiştir.* (s.68) Osmanlı casuslarının faaliyet alanları, en çok hangi meslekle kamufle oldukları ve ikili oynayan casuslar bu bölümün ilgi çekici konuları arasında bulunuyor.

“1622 yılında Sicilya Kral Naibi Emanuele Filiberto’yu öldürmek için Messina’ya varan ve Osmanlılar hesabına çalışan iki suikastçinin hikayesi bize İstanbul’un elinin ne kadar uzun olduğunu göstermektedir. Biri Venedikli diğeri ise Teslisci (Kutsal Teslis Tarikatı) olan bu iki suikastçinin farkına, Habsurgular ancak talihin bir cilvesi sayesinde varabileceklerdir... (s.91)

Üçüncü bölümün konu başlığı “Osmanlı İstihbaratının Kaynakları” adını taşıyor. Şifreli casus mektupları ile zenginleştirilmiş olan bu bölümde, Osmanlı’nın bilgi almak için diplomasiden nasıl faydalandığına tanık oluyoruz. (s.137) “On Altıncı Yüzyılda Osmanlı İstihbaratının Kurumsal Yapısı” ve “Osmanlı Karşı İstihbaratı (Kontrespiyonaj)” adlı başlıklar eserin son iki bölümünü oluşturmakta.

Eserin ağırlıklı konusu Osmanlı’nın istihbarat faaliyetleri olsa da, Osmanlı- Habsburg özelinde Akdeniz’deki Müslüman-Hristiyan karşıtlığı ve bu karşıtlığın bir medeniyetler çatışması gibi kimi batılı tarihçiler tarafından telakki edilmesi de müellif tarafından analiz edilmiştir. Gürkan, bu iddiaların aksine İslam ve Hristiyan dünyasındaki sınırların aşılmaz

[†] Sultan II. Selim, İnebahtı Savaşında gösterdiği yararlılıktan ötürü Uluç Ali Reis’in adını Kılıç Ali olarak değiştirmiş ve kendisini kaptanıderyalığa getirerek Paşa ünvanı vermiştir.

olmadığını; askerler, seyyahlar, maceraperestler ve casusların kolayca bir diyardan diğerine geçebildiğini ve istihbarat ağları için gerekli olan insan gücünü sağladıklarını savunuyor.

Üç kıtaya yayılmış cihanşümul bir imparatorluğun etrafındaki dünyadan bîhaber olarak yüzyıllarca ayakta kalması mümkün değildir. Oryantalist tarih yazımının aksine bu eser, Osmanlı'nın etrafındaki askeri ve siyasi gelişmeleri yakından takip ettiğini ortaya koymaktadır. Osmanlıca, İtalyanca, Almanca, Portekizce, Venedikçe, Latince ve Fransızca arşiv belgelerinin incelenmesiyle hazırlanan bu eser on yıllık titiz bir çalışmanın ürünüdür.

Akademik eserlerin, özellikle arşiv çalışmasıyla hazırlanmış olan eserlerin her kesim tarafından rağbet görmediği, ağır bir anlatıma sahip olduğu eleştirisi bilinen bir gerçektir. Fakat bu eserin bir istisna olduğuna, çok akıcı bir üsluba hatta yer yer eğlenceli bir anlatıma sahip olduğuna dikkat çekmek isterim. Okuyucuyu bilgilendirirken, aynı zamanda konuyla ilgili merak da uyandıran Emrah Safa Gürkan'ın incelediğimiz eserini Osmanlı tarihiyle ve istihbarat tarihiyle ilgilenen herkese tavsiye eder, keyifli okumalar dilerim.

